

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-29>

УДК 351:504.03:330.342.23

*Гібадуллін Олексій Володимирович,**доктор філософії з публічного управління та адміністрування,**директор з персоналу ТОВ «UBC Group», м. Харків,**вулиця Лермонтовська, 7, м. Харків, 61024, Україна**e-mail: a.gibadullin@beer-co.com <https://orcid.org/0000-0002-8574-7941>*

ІДЕОЛОГІЧНІ ПРОТИРІЧЧЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: НА ШЛЯХУ ДО НОВОЇ ПАРАДИГМИ СТАЛОСТІ У СУЧАСНОМУ МІНЛИВОМУ СВІТІ?

Анотація. Стаття акцентує увагу на можливості творчої адаптації фундаментальних принципів сталості до реалій сучасного світу через вирішення ідеологічних протиріч концепції сталого розвитку. Метою статті є наукове обґрунтування можливості побудови контекстно-орієнтованої моделі сталого розвитку на основі гнучкого підходу до управління, яким не заперечується фундаментальних принципів сталості, а закликається до їх творчої адаптації до реалій сучасного світу. Автор акцентує увагу, що за допомогою гнучкої моделі управління можлива концептуальна трансформація підходів до забезпечення сталості з урахуванням сучасних глобальних викликів та потреб національних економік. Автор стверджує, що саме адаптивний підхід до побудови управлінських процесів сприятиме вирішенню ідеологічних протиріч концепції сталого розвитку та формуванню контекстно-орієнтованої моделі забезпечення сталості та гармонійного зростання у майбутньому. Автор зауважує, що на сьогодні концепція сталого розвитку, яка донедавна була мейнстрімом і основою для формування політик на національному та міжнародному рівнях, переживає певну кризу довіри і потребує критичного переосмислення через надмірну абстрактність, відірваність від локальних реалій та недостатнє врахування специфіки різних країн та регіонів. Стаття розкриває ідеологічні протиріччя концептуальних підходів сталого розвитку як підґрунтя внутрішньої розбалансованості системи, каталізатор внутрішньосистемних конфліктів та першопричину сучасного світоглядного зсуву.

Розв'язання ідеологічних протиріч на основі модернізації підходів до побудови управлінських процесів дозволяє запропонувати концептуальний погляд на оновлення концепції сталого розвитку в умовах сьогодення.

Ключові слова: *гнучке управління, філософія управління, новий світовий порядок, сталий розвиток, ідеологія, принципи управління.*

Як цитувати: Гібадуллін О. В. Ідеологічні протиріччя концепції сталого розвитку: на шляху до нової парадигми сталості у сучасному мінливому світі? *Державне будівництво*. 2024. № 2 (36). С. 424–447. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-29>

In cites: Gibadullin, O.V. (2024). Ideological contradictions of the sustainable development concept: towards a new paradigm of sustainability in a rapidly changing world? *State Formation*, no. 2 (36), 424–447. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-29> [in Ukrainian].

© Гібадуллін О. В., 2024

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

Актуальність дослідження. Концепція сталого розвитку, яка донедавна була мейнстрімом і основою для формування політик на національному та міжнародному рівнях, переживає певну кризу довіри і потребує критичного переосмислення через надмірну абстрактність, відірваність від локальних реалій та недостатнє врахування специфіки різних країн та регіонів. На сьогодні переважна більшість політичних інновацій, досліджених та імплементованих у процеси сталого розвитку у країнах-лідерах базуються на пріоритеті екологічної складової, стосуються екологічних політик та гуртуються навколо трансформацій у процесах охорони навколишнього середовища та гендерної рівності. Ними передбачається регіональне та міжрегіональне співробітництво у національних та мультинаціональних програмах, механізми сертифікації та маркування, заходи спільного моніторингу змін та впливу інновацій на локальний та глобальний розвиток. [23, 31]. Лише дослідження у траєкторії цифрової трансформації та цифровій революції сталого розвитку базуються на результатах цілісного, узгодженого та комплексного глобального моделювання, досліджують взаємозв'язки між передбачуваним глобальним майбутнім та інструментами державної політики, намагаються створити якісний зворотній зв'язок у системних процесах, вирішити питання взаємоузгодженості системи сталого розвитку через застосування нових моделей управління.

Глобальні соціально-економічні зсуви сучасного світу вимагають більш прагматичного та контекстно-орієнтованого погляду на сталий розвиток. В умовах геополітичної турбулентності, економічної нестабільності та зростання протекціонізму, багато країн стикаються з необхідністю швидкого реагування на кризи та забезпечення базових потреб своїх громадян. За таких обставин, дотримання жорстких екологічних стандартів чи реалізація довгострокових інфраструктурних проектів можуть відійти на другий план перед більш нагальними викликами. Актуальність підкреслюється наявністю ідеологічних системних протиріч які з одного боку провокують світоглядний зсув, який зараз відбувається в глобальному дискурсі щодо сталого розвитку та неспроможності традиційних компенсаційних механізмів вирівняти зростаючий дисбаланс, породжуючи внутрішні конфлікти у системи сталого розвитку на всіх рівнях. З іншого – через обмеження практичної доцільності традиційних підходів в умовах нових викликів, формують запит на більш прикладні та контекстно-орієнтовані моделі розвитку [1; 5].

Актуальність підсилюється з одного боку фундаментальністю принципів сталості: баланс між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною стійкістю – залишаються вкрай важливими і релевантними викликом сьогодення. З іншого – життєвою необхідністю: в умовах загострення кліматичної кризи, зростання нерівності та ресурсних обмежень, перехід до більш збалансованих та інклюзивних моделей розвитку є підґрунтям забезпечення довгострокової стабільності та процвітання людства. [14; 18; 32]. Саме такий гнучкий та відповідальний підхід дозволить зберегти його фундаментальні принципи та цінності, але водночас зробити його більш релевантним та дієвим інструментом публічної політики в умовах турбулентності та невизначеності.

Концептуально-теоретичні засади феномену публічного управління сталого розвитку висвітлені у роботах багатьох закордонних та українських науковців: О. Амоши, В. Антонюка, В. Боголюбова, О. та Н. Васильєвих, З. Герасимчук, Л. Гриніва, М. Латиніна, Т. Лозинської, М. Миколайчука, Л. Мельника, В. Трегобчука, О. Цисемського та багато інших. Водночас критиці існуючих моделей сталого розвитку присвячений науковий пошук Б. Латур (надмірна орієнтація на людські потреби та економічне зростання), Д. Гаравей (критика антропометризму), Дж. Гікел, Т. Пікетті (посилення глобальної нерівності), В. Стеффен (обґрунтування регенеративних та адаптивних моделей), Ш. Ясановф (криза експертних інституцій). Віддаючи належне науковим напрацюванням, слід зазначити, що переважна більшість досліджень зосереджена на розкритті ключових факторів забезпечення сталості та акселерації процесів соціально-економічної трансформації. Визначення ж ідеологічних протиріч концепції, як основи розбалансованості системи і досі потребує деталізації та формалізації.

Постановка проблеми і виокремлення невирішених питань. Традиційні теоретико-методологічні дослідження сталого розвитку оминають ідеологічні протиріччя концепції та у більшості сфокусовані на розкритті та акселерації механізмів сталості. Фундаментальні ж протиріччями концепції з одного боку є першопричиною сучасного світоглядного зсуву щодо концепції сталого розвитку, з іншого – підґрунтям внутрішньосистемних конфліктів. Це спонукає до критичного переосмислення усталених підходів, виокремленню та усуненню протиріч, винаходу більш інклюзивних, екологічно чутливих та адаптивних моделей розвитку на основі нових підходів до управління процесами. Але саме такий шлях дозволить забезпечити стійкість та процвітання в довгостроковій перспективі, знайти баланс між економічними, соціальними та екологічними пріоритетами розвитку.

Отже, основною дослідницькою ідеєю цієї статті є теоретичне розкриття ідеологічних протиріч концептуальних моделей сталого розвитку, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між існуючими протиріччями та розбалансованістю системи, аналітичне доведення можливості усунення протиріч за допомогою нових підходів до побудови процесів управління.

Мета і завдання. *Метою* статті є наукове обґрунтування можливості побудови контекстно-орієнтованої моделі сталого розвитку на основі гнучкого підходу до управління яким не заперечується фундаментальних принципів сталості, а закликається до їх творчої адаптації до реалій сучасного світу. Поставлена мета зумовила вирішення таких задач:

- 1) уточнення концептуальних ідеологічних протиріч сталого розвитку, причинно-наслідкових зв'язків із розбалансованістю системи;
- 2) стислий аналіз впливу факторів зовнішнього середовища на перебіг процесів сучасної соціально-економічної трансформації;
- 3) уточнення теоретико-методологічних основ для усунення протиріч на основі побудови нової управлінської системи.

Використана методологія і загальна логіка дослідження охоплює послідовний огляд траєкторії тенденцій світової трансформації, виокремлює ідеологічні протиріччя концепції, встановлює причинно-наслідкові зв'язки із розбалансованістю системи та ґрунтує на них концептуальну програму трансформації моделі управління. Отже, покрокова логіка викладу подальшого матеріалу у статті така:

- 1) узагальнення та систематизація ідеологічних протиріч, встановлення причинно-наслідкових зв'язків із розбалансованістю системи та кризою довіри;
- 2) узагальнення та систематизація тенденцій сучасної соціально-економічної трансформації її вплив на сталість глобальних та національних систем;
- 3) виокремлення ключових підходів до побудови гнучкої моделі управління задля усунення протиріч, забезпечення контекстної орієнтованості підходів та інклюзивності до потреб сьогодення.

Виклад основного матеріалу розпочнемо з пояснення ключового моменту цієї статті, яке винесено буквально у її назву, – це абстрактне поняття «ідеологічні протиріччя». Поняття «ідеологічні протиріччя» у контексті концепції сталого розвитку відображає фундаментальні розбіжності та конфлікти між різними ціннісними орієнтирами, світоглядними позиціями та цілями, що лежать в основі цієї парадигми. Ці протиріччя виникають через складність узгодження економічних, соціальних та екологічних вимірів розвитку в умовах глобальних викликів та локальних потреб. З одного боку, концепція сталого розвитку базується на ідеї балансу та гармонії між економічним зростанням, соціальною справедливістю та збереженням довкілля. Вона постулює необхідність задоволення потреб нинішнього покоління без шкоди для можливостей майбутніх генерацій. З іншого боку, реальність демонструє глибокі суперечності між цими цілями – як на рівні цінностей та ідей, так і на рівні конкретних політик та практик. Наприклад, прагнення до економічного зростання часто конфліктує з вимогами охорони довкілля та соціальної рівності. Глобальні корпорації, орієнтовані на максимізацію прибутку, можуть нехтувати екологічними стандартами та правами працівників. Розвинені країни, які історично найбільше вплинули на зміну клімату, неохоче беруть на себе зобов'язання щодо скорочення викидів, посиляючись на економічні інтереси. Водночас, бідніші країни стикаються з дилемою: з одного боку, вони потребують економічного розвитку для подолання бідності та зростання добробуту населення, а з іншого – мають обмежені ресурси та можливості для впровадження «зелених» технологій та практик. Ці та інші протиріччя відображають глибинні ідеологічні розколи в розумінні сталого розвитку та шляхів його досягнення.

Важливість цих ідеологічних протиріч особливо загострилася в останнє десятиліття через низку глобальних трендів та викликів. По-перше, кліматична криза, втрата біорізноманіття, виснаження ресурсів та інші екологічні проблеми досягли критичного рівня, вимагаючи радикальних та негайних дій.

Це підвищило ставки в дебатах навколо сталого розвитку та загострило ідеологічні конфлікти між «екологістами» та «економістами». По-друге, глобальна фінансово-економічна криза 2008 року та її наслідки поставили під сумнів життєздатність та справедливість наявної моделі капіталізму, орієнтованої на нескінченне зростання та накопичення. Це викликало нову хвилю критики «ідеології розвитку» та пошуків альтернативних моделей, таких як «економіка сталого стану», «degrowth», «добробут». По-третє, процеси глобалізації та діджиталізації, з одного боку, створили нові можливості для поширення ідей та практик сталого розвитку, а з іншого – посилили нерівність, вразливість та розколи між та всередині суспільств. Це проявляється, зокрема, в русі антиглобалізму, який критикує негативні наслідки економічної глобалізації для сталості локальних спільнот та культур. Нарешті, пандемія COVID-19 та її соціально-економічні наслідки оголили системні проблеми та протиріччя сучасного світу, підкреслюючи взаємозв'язки між здоров'ям, довкіллям, економікою, нерівністю та безпекою. Це стимулювало дискурс про необхідність «зеленого», інклюзивного та стійкого відновлення, але водночас загострило ідеологічні дебати щодо шляхів виходу з кризи. Таким чином, поняття «ідеологічні протиріччя» відображає фундаментальні розколи та конфлікти цінностей, які лежать в основі концепції сталого розвитку та загострюються в контексті сучасних глобальних викликів. Розуміння та врахування цих протиріч є критично важливим для розробки більш цілісної, контекстуалізованої та адаптивної моделі сталого розвитку.

У основу поширеної зараз концепції сталого розвитку на глобальному рівні закладено основні ціннісні мотиви людства – прагнення збереження життя для майбутніх поколінь, зберігання ресурсів біосфери, збереження екології та довкілля. Саме на обумовленні спільною для всього людства цінністю повинен був ґрунтуватися успіх теорії на початковому рівні. Проте, майже відразу з появленням теорії, виникнув і внутрішньосистемний конфлікт цінностей, сутність якого зводилась до необхідності обмеження внутрішнього споживання, економічної активності та кількості населення (Мальтузіанство). Запропоновані обмеження суттєво вплинули на суспільне уявлення та породили глобальний дискус обумовлений неготовністю до обмежень, що стосувалися особистих базових потреб (конкурування цінностей першого рівня за А. Маслоу).

Подальше загострення боротьби за ресурси для розвитку, постійно зростаюча конкуренція на глобальних ринках, вивели в пріоритет трансформаційний підхід (покращення кількісних та якісних показників економічних систем шляхом накопичення та використання власного потенціалу). Визначальна цінність економічної складової з огляду на отримання додаткового відтворюваного ресурсу відкривала нові можливості для економічного зростання, спираючись на підходи підвищення операційної ефективності та ресурсозбереженості, як ключового інструменту досягнення цілей сталого розвитку. При цьому екологічна домінанта в ціннісній орієнтації глобального порядку денного визначала захист біосфери як основну

спрямованість системи сталого розвитку. Задля вирішення внутрішнього протиріччя ціннісної орієнтації було запропоновано за допомогою виділенню цінностей безпосередньо економічної складової (прогресивний підхід) у єдиній системі сталого розвитку через генезис складових. Основна ціль функціонування економічної підсистеми (стале покращення кількісних та якісних показників) була скорегована в бік значення її впливу на соціальний добробут та екологічну сталість, а позиціонування економічної складової у масиві цінностей людства – як необхідного альтернативного ресурсу та синоніму сталості як такої через взаємне доповнення складових.

Стрімке поширення капіталізму через розвиток технологій (декілька технологічних хвиль), що почалося відбуватися з першої половини 19 століття, глобалізація, зростання екологічного порядку денного та численні кризові форс-мажори в економічних та соціальних системах сформували сталий (стійкий) підхід до трактування поняття «розвиток», основною цінністю якого стає гармонія та збалансованість умов життя, а ціллю – прагнення до гармонійного розвитку у довгостроковій перспективі. Нажаль, динаміка змін у зовнішніх факторах створили ціннісно-цільове протиріччя між глобальним та локальним рівнями сталості, а його основною формою прояву було неспівпадіння глобальних цінностей та інтересів кожної окремої країни. Ідеологічне протиріччя розбіжностей у ціннісно-цільовій орієнтації було запропоновано вирішити через трансляцію наріжних принципів побудови політики сталого розвитку (людиноорієнтованість, спрямованість на формування та підтримку внутрішньої впорядкованості соціально-економічних систем) за принципом «згори до низу», від глобального рівня до рівня національних політик.

Необхідність внутрішньої та зовнішньої врівноваженості економічних систем (прогресивність в існуючих умовах функціонування) та зростаюча динаміка розвитку технологій змінила вимоги до забезпечення сталості, виводячи в пріоритет інноваційність та стійкість в умовах турбулентності, як одну з головних вимог забезпечення гармонійності розвитку. Але інновації та технологічність завжди пов'язані з необхідністю отримання додаткового ресурсу розвитку та комерціалізації, виокремлюють фактор конкурентоспроможності національної економіки як вирішальний, підсилюючи ціннісно-цільову розбалансованість системи впливом механізмів ринкової саморегуляції. Існуюче ціннісно-цільове протиріччя, при цьому, підсилюється економічними розбіжностями (боротьбою за ресурси) та соціальною нерівномірністю (рівень життя у країнах-лідерах інновацій), породжуючи протиріччя системної цілісності та гармонійності на основі домінант факторів ресурсозабезпечення метаболічних процесів національних систем.

Тривалий час ключова траєкторія наукового пошуку оптимальної моделі управління сталим розвитком сфокусована на подоланні неузгодженості та розбалансованості системи що досі є критичним викликом людства як на глобальному рівні, так і на державних та регіональних майже у всіх країнах світу.

У багатьох, якщо не у всіх, випадках першопричиною такої внутрішньої розбалансованості є національні політики сприяння сталому розвитку, які не узгоджуються з існуючими глобальними політичними рамками [3] та породжені внутрішніми ідеологічними протиріччями концепції.

Велика кількість науковців підкреслює особливу розбалансованість, що виникає ще на етапі концептуального переосмислення моделі сталого розвитку задля практичної реалізації у національних соціально-економічних системах, при виборі механізмів трансформаційних перетворень. Зазвичай такі механізми ґрунтуються на традиційних принципах раціональності, резієлентності та адаптивності у підходах вибору та імплементації, спрямовані на досягнення конкретного, оптимального для метаболізму системи результату, аргументовані наявними ресурсами задля забезпечення трансформаційних перетворень та зростання, фокусуються на гармонійності та оптимальній достатності у виборі важелів впливу [25]; цілеспрямованій гнучкості у підходах до розробки та побудови управлінських процесів [20]; скоординованості та інноваційності при виконанні організаційно-розпорядчої функції [2]; оперативності та якості інформаційного потоку, врахуванні при цьому фактору доцільності та його відповідності національним інтересам [15].

Традиційними інструментами вирішення протиріч вже тривалий час є мотиваційні механізми:

- обмеження та квотування, спрямовані на вирівнювання розбіжності між потребою ресурсів та необхідністю забезпечення захисту довкілля;
- фінансового стимулювання «зеленого переходу», спрямовані на компенсацію розбіжностей між локальними потребами та глобальними вимогами;
- технологічного обміну, спрямованого на комерціалізацію інновацій та отримання альтернативних ресурсів для зростання;
- формування соціальної сталості та рівномірності, спрямовані на формування нової сталої культури споживання та популяризацію ідеї сталості «знизу-вгору», від споживача до глобального рівня.

Ключовим завданням мотиваційних механізмів є формування ціннісно-цільової орієнтації системи на основі принципів сталого розвитку, контекстне взаємоузгодження міжрівневого запиту, забезпечення сталості внутрішньо-системних процесів, створення передумов для гармонійного зростання.

Механізми обмеження ґрунтуються на генезисі складових та спрямовані на два фундаментальні напрями:

- врахування обмеженості не відновлювальних ресурсів,
- зменшення забруднення довкілля внаслідок життєдіяльності та економічної активності людства.

Механізми зосередженні на використанні відновлювальних та альтернативних джерел для розвитку, нових підходів до побудови виробництва [26].

При цьому, під виснаженням природних ресурсів насамперед розуміється їх нераціональне використання внаслідок технологічних обмежень для вторинної переробки, нехтування альтернативними джерелами енергії, або енергозберігаючими технологіями, питання доступності подібних технологій та економічної доцільності їх впровадження, або відсутність внутрішнього усвідомлення цієї доцільності учасниками економічного розвитку [13].

Основою механізмів фінансового стимулювання імплементації програм сталості у національній економіці складає можливість отримання додаткового фінансового ресурсу для зростання через міжнародні програми, доступ до пільгового кредитування. Підґрунтям досягнення соціальної сталості є, перш за все, врахування суспільних інтересів у процесах соціально-економічної трансформації країн: підтримка рівня життя та сталості внутрішніх ринків, рівномірний перерозподіл додаткового ресурсу, отриманого за рахунок комерціалізації інновацій. Основу розвитку при цьому ґрунтувалася на технологічних інноваціях, впровадження яких на глобальному рівні робить країни або лідерами, або наслідувачами [29].

Головна ідея розв'язання ціннісно-цільових протиріч полягає у перерозподілі результатів технологічного прогресу, роблячи їх доступними для впровадження та комерціалізації. При цьому економічне зростання країн-лідерів ґрунтується на винаході та максимальному використанні переваг новітніх технологій, створюючи підґрунтя для поліпшення якості життя населення, формуючи ідеологічну основу для розвитку інновацій через популяризації ідей сталого розвитку, як стилю життя та способу подолання перешкод у кризових моментах. Для країни-наслідувачів характерне економічне зростання за рахунок впровадження уже існуючих технологій (впровадження випробуваних інновацій суттєво дешевший процес, аніж пошук винаходів), за рахунок забезпечення належної інфраструктурного простору для розвитку економіки та привабливого правового поля для залучення міжнародних компаній-володарів технологій.

Позитивним результатом подібного підходу стало залучення міжнародних виробників до економіки країн-наслідувачів через прозорі та вигідні умови ведення бізнесу, якісне державно-приватне партнерство. Прикладом ефективності подібного підходу до узгодження глобальних та локальних цілей та є Сінгапур, де, в умовах можливої агресії з боку Китаю, були залучені міжнародні компанії, перетворивши Сінгапур на центр міжнародної торгівлі. Сприяла результативності вірно визначена точка перетину інтересів та співпадіння цілей держави та великих міжнародних компанії яка полягала у спільних можливостях: інвестиції у трудовий ресурс країн-наслідувачів з боку міжнародних компаній, дозволяють останнім збільшувати свій інноваційний потенціал, вирішувати соціальні проблеми та розвивати економіку значно швидшими темпами, віддаленому географічному розташуванні (наявність логістичних коридорів, що поєднують зі світовими ринками, наявність природних ресурсів та сприятливі кліматичні умови),

певних культурних особливостях (якісний та системний підхід до освіти, формування світогляду та системи орієнтирів суспільства). Головною умовою успішності була прозора державна політика та відсутність корупції у стосунках з міжнародним бізнесом. Крім суттєвого економічного ефекту співпраця принесла захист від агресії, вирішивши питання забезпечення довгострокової безпеки Сінгапуру [29].

Сьогодні, враховуючи неоднорідність та різновекторність сучасного світу, можливо стверджувати, що практична імплементація подібного підходу тільки підсилила суттєвий дисбаланс між глобальним та локальним рівнем через:

- фрагментарність застосування практики квотування та обмеження використання ресурсів (продаж, перепродаж квот, неприйняття міжнародних обмежень країнами);
- обмеженість програм фінансування (наприклад у країнах ЄС лише 5% витрат країн покриваються за рахунок фондів, решта – за рахунок країн);
- нерівномірна доступність результатів технологічного прогресу (країни-лідери інновацій диктують умови та задають «правила гри» на міжнародних ринках);
- теоретичність соціальної сталості (стабільність внутрішніх ринків та високий рівень життя доступний далеко не для всіх країн).

При цьому залишається майже недоторканою фундаментальна основа – ідеологічне протиріччя ціннісно-цільової орієнтації, яке полягає у неможливості існуючих моделей сталого розвитку транслювати принцип взаємного балансу та взаємного доповнення не тільки між складовими сталого розвитку на глобальному рівні, а й між кожним рівнем, від глобального до національного та локального, що протягом років є критичним викликом на шляху до практичної імплементації моделей сталого розвитку [3].

Фактичний дисбаланс породжує суттєву кризу довіри до спроможності концептуальних моделей сталого розвитку забезпечити досягнення сталості та гармонійності зростання на глобальному та локальному рівнях і сьогодні, і у майбутньому. Посилення глобальної нерівності та несправедливості. Попри декларовані цілі, реалізація політик сталого розвитку часто призводила до загострення соціально-економічної нерівності як на глобальному Півдні, так і всередині розвинених країн. Як зазначає Джейсон Гікел, «...під прапором сталого розвитку глобальна північ продовжує нав'язувати постколоніальну модель екстрактивізму, що знищує екосистеми та пригнічує місцеві громади» [12]. Томас Пікетті у своїй відомій праці «Капітал у 21 столітті» демонструє тривожну динаміку зростання нерівності та концентрації багатства, що ставить під сумнів соціальну складову сталого розвитку [27]. Ці аргументи спонукають до пошуку більш інклюзивних та егалітарних моделей, які б забезпечували справедливий розподіл вигод та тягарів. Першопричиною цього, на мій погляд, є фундаментальні ідеологічні протиріччя концептуальної моделі сталого розвитку, які полягають, перш за все, у протиріччях ціннісно-цільової

орієнтації, за якими перехід від екстенсивного до інтенсивного шляху розвитку, за умов дотримання якісного та кількісного зростання та позитивної динаміки на глобальному рівні не завжди співпадає з контекстною орієнтованістю національних соціально-економічних політик та призводить до дезорієнтації на мезо- та макрорівнях системи.

Ідеологічні протиріччя ціннісно-цільової орієнтації (табл. 1) призводять до розбалансування гармонічного ряду принципів, на яких побудована система та, в свою чергу, породжують ряд системних ідеологічних протиріч, проявляючись у:

1) протиріччях забезпечення системної цілісності, за якими ресурсооптимізуюча та ресурсозберігаюча функції мають здебільше фрагментований характер та залежать від якості дії механізмів фінансово-економічного стимулювання національних економік.

2) протиріччях системної рівномірності та гармонізованості внутрішньосистемних процесів соціально-економічної трансформації, що виникають за рахунок розбіжностей у базових умовах протікання процесів та вносять дисбаланс у загальну структури системи сталого розвитку на всіх рівнях (від індивідуального до національного).

3) протиріччях гнучкості при переосмислення значення екологічної, соціальної та економічної сталості у кризових етапах, у відповідь на глобальні та локальні виклики та загрози, коли на заміну потребам цивілізаційного прогресу приходить нагальна потреба вирішення конкретних життєвоважливих питань (пандемія, збройні конфлікти).

4) протиріччях раціональності та результативності, які викликані неможливістю повною мірою забезпечити задекларовані прозорість управлінських рішень, залученість всіх учасників процесу задля довготривалого зберігання ефекту сталості, популяризації та збереження стимулів сталого розвитку.

Це призводить до неможливості забезпечити системну стійкість (протидія системи зовнішнім подразнювачам) та розкрити системну адаптивність (збереження довгострокової перспективи розвитку в умовах впливу зовнішнього середовища). Порушуючи внутрішню впорядкованість протиріччя унеможлиблюють забезпечення безперервності та цілеспрямованості характеру змін, послаблюють стійкий внутрішній взаємозв'язок спрямований на підтримання динамічної рівноваги системи попри дію зовнішніх і внутрішніх факторів задля збереження характеристик та метаболізму системи та призводять до виникнення та поглиблення кризових явищ. Однак, це не означає, що наявність ідеологічних протиріч руйнує фундаментальні принципи концепції сталого розвитку (раціональність, оптимальність та адаптивність), в умовах зростання невизначеності та волатильності зовнішнього середовища здатність систем управління гнучко реагувати на зміни, ефективно використовувати наявні ресурси та забезпечувати динамічну рівновагу стає ще більш критично важливою.

Таблиця 1. – Ідеологічні протиріччя концепції сталого розвитку
 Table 1. – Ideological contradictions of the concept of sustainable development

Протиріччя	Форма прояву	Механізми компенсації
Ціннісно-цільової спрямованості	Розбіжності глобальних програм та національних інтересів.	Формування нової культури споживання.
Цілісно-цільові	Фрагментованість при імплементації глобальних документів у національні політики.	Фінансове стимулювання, Ринкові механізми саморегуляції.
Гармонійності	Фрагментованість та обмеженість доступу до нематеріальних ресурсів та потреби первинної необхідності.	Доступ до інтелектуального та технологічного ресурсу.
Адаптованості	Обмеженість доступу до додаткових ресурсів.	Стійкість внутрішніх ринків, підтримка соціальної сталості через забезпечення високого рівня життя.

*Джерело: розробка автора.

*Source: author's development.

Успішність традиційних механізмів компенсації протиріч системи сталого розвитку можлива за умови ідеального та рівномірного глобального ландшафту соціально-економічної трансформації. Проти сучасний ландшафт суттєво відрізняється перш за все різновекторними коливаннями ключових тенденцій, непередбачуваністю та слабо прогнозованістю перебігу процесів, суттєвою взаємозалежністю від суспільно-політичної складової. Основними трендами, що формують ідеологічну перспективу є глобалізація, локалізація та тісно пов'язані з ними виклики турбулентності та невизначеності. Кожен з трендів тісно пов'язаний із підсиленням чи пом'якшенням ідеологічних протиріч.

Глобалізація є процесом перетворення регіональних соціально-економічних систем, які досягли високого ступеня взаємозалежності, в єдину світову систему, перетворення цілого ряду відокремлених світогосподарств в єдину світову економіку. Структуралістська теорія глобалізації, що розглядає її як неодмінний наслідок розвитку внутрішніх та міжнародних соціально-економічних систем необхідну закономірність економічного розвитку держави, впливає на саморегуляцію та автономність ринкового механізму. Феномен глобалізації несе ряд переваг, що пом'якшують протиріччя:

- модернізація економік, адаптована до національної та культурної традиції дозволяє повною мірою розкрити внутрішній потенціал економіки (А. Тойнбі);
- науково-технологічна взаємодія взаємодії, спільне прагнення до кращого майбутнього, опікування світовими викликами та небезпеками (Е. Гідденс і Д. Гелд);
- отримання додаткового фінансового ресурсу для розвитку та підтримки рівноваги.

Успішним прикладом подібного підходу є модернізація та модерація економік країн тихоокеанського регіону: Японії, Китаю, Південної Кореї, Сінгапуру. Але вплив країн лідерів в умовах глобалізації несе ряд загроз для національних соціально-економічних систем, що підсилюють дію протиріч:

- сліпе копіювання технократичного стилю економіки не призводить до розкриття потенціалу (А. Тойнбі);

- процесом втягування національних економік у глобальну економічну систему створює ризики втрати ними економічного суверенітету (теоретики неоліберального глобалізму З. Бжезинський, Дж. Сорос та ін.);

- зростає залежність від світової економічної турбулентності.

Саме загрозами глобалізації, домінантою національного інтересу над глобальним у сучасному світі, зростаючим значенням принципів раціоналізму та оптимальності у використанні ресурсів, пояснюється принципово протилежна тенденція – локалізація національних економік, що поступово замінюють процеси глобалізації. Політичними формами прояву локалізації є: протекціонізм, субсидування, ліцензування, захист внутрішніх ринків. Важливим фактором локалізації є місцезнаходження виробництва, що створює можливості, компенсуючи існуючі розбіжності:

- стимулювання економічного зростання через залучення додаткових інвестицій та технологій в національну соціально-економічну систему, перетворення національних компаній в конкурентоспроможних гравців на світовому ринку;

- формування соціальної сталості через сталість внутрішніх ринків, зростання добробуту;

- гарантований національний контроль над пріоритетними галузями економіки, захист національних виробників від недоброякісної конкуренції, зміцнення національної безпеки.

Успішним прикладом розумного використання тенденції локалізації є досвід провідних економік світу, та їх об'єми проектів по локалізації виробництв тільки у минулому десятиріччі: США (14578 млрд. дол.), Канади (1577 млрд. дол.), Китаю (5927 млрд. дол.), Індії (1727 млрд. дол.). Слід зазначити, що локалізаційний підхід при побудови національної економічної політики цих країн був закладений в основу стабілізаційної програми національних економічних систем при подоланні наслідків кризи як у 2008 році (США, Китай) так і у 2020 році (США, Китай, Індія та інші). Але, феномен локалізації несе ряд загроз для національних соціально-економічних систем країн, що розвиваються, тим самим підсилюючи протиріччя:

- 1) переформатування існуючих ланцюгів створення додаткової доданої вартості, процеси фрагментації глобальної економічної системи, ризики підсилення конкурентної боротьби;

- 2) підсилення боротьби за ресурси, можливість військових конфліктів та перерозподіл ланцюгів поставок ресурсів;

- 3) обмеження доступу до інтелектуального ресурсу та інновацій, персоналізація та капіталізація інтелектуального ресурсу та боротьба за таланти.

Глобалізація та локалізація по-різному впливають на баланс між економічними, соціальними та екологічними цілями сталого розвитку, створюючи нові виклики для узгодження глобальних та локальних пріоритетів.

З одного боку, глобалізація сприяє поширенню принципів сталого розвитку через міжнародні інституції, угоди та ініціативи. Вона створює можливості для обміну знаннями, технологіями та ресурсами, які можуть допомогти країнам досягти цілей сталості. Наприклад, трансфер «зелених» інновацій від розвинених країн до тих, що розвиваються, може прискорити їх перехід до низьковуглецевої економіки [8]. Глобальні ланцюжки створення вартості також можуть стимулювати компанії впроваджувати практики сталого розвитку задля відповідності очікуванням світового ринку [30].

Проте, глобалізація часто призводить до загострення екологічних та соціальних проблем, особливо в країнах з нижчим рівнем розвитку. Лібералізація торгівлі та інвестицій може спонукати їх нехтувати довгостроковими цілями сталості заради короткострокових економічних вигод. Це породжує «гонку до дна» у стандартах охорони довкілля та праці [37]. Водночас, екологічний слід розвинених країн значною мірою виноситься за їхні межі через аутсорсинг «брудних» виробництв та споживання ресурсів з бідніших регіонів [12]. Такі негативні ефекти глобалізації підсилюють протиріччя між декларованими глобальними цілями сталого розвитку та реаліями їх імплементації на локальному рівні.

Тренд локалізації, з іншого боку, часто розглядається як відповідь на ці недоліки глобалізації. Згідно з цією концепцією, перенесення фокусу на місцевий розвиток, самодостатність громад та скорочення екологічного сліду може забезпечити більш збалансований та справедливий перехід до сталості [12]. Локалізація виробництва та споживання, розвиток місцевої економіки та інфраструктури, залучення громадян до прийняття рішень – все це потенційно сприяє гармонізації економічних, соціальних та екологічних вимірів на рівні конкретних територій [20]. Проте, надмірна локалізація також може мати негативні наслідки, такі як фрагментація зусиль, протекціонізм та нездатність ефективно вирішувати глобальні виклики, як-от зміна клімату [34].

Отже, і глобалізація, і локалізація мають свої переваги та недоліки з точки зору досягнення цілей сталого розвитку. Ключовим завданням є пошук балансу між ними, який би дозволив узгодити глобальні пріоритети з локальними потребами та можливостями. Це вимагає гнучких, адаптивних підходів до управління, які поєднують переваги обох трендів та нівелюють їхні негативні ефекти. Наприклад, принцип субсидіарності передбачає прийняття рішень на найнижчому можливому рівні, але в рамках загальних глобальних цілей та стандартів [6]. Багаторівневе управління дозволяє координувати зусилля різних акторів – від міжнародних організацій до місцевих громад – для досягнення сталого розвитку [11]. Втім, ефективність цих підходів залежить від здатності подолати ідеологічні протиріччя між різними вимірами та рівнями сталості, забезпечивши їх збалансовану інтеграцію як на глобальному, так і на локальному рівні.

Зміна ключових тенденцій у ландшафті світової соціально-економічної системи (табл. 2) є процесом розподіленим у часі протягом тривалого періоду, впливає на умови функціонування та внутрішні процеси, визначаючи характер перетворень, хвильові коливання світової економіки та пов'язані з ними соціальні трансформації, формуючи феномен турбулентності.

Таблиця 2. – Взаємозв'язок сучасного ландшафту соціально-економічної трансформації та системи сталого розвитку

Table 2. – The relationship between the modern landscape of socio-economic transformation and the system of sustainable development

Складова ландшафту/ похідна першопричина	Форма прояву	Вплив на систему сталого розвитку	Вплив на внутрішні процеси
1) <i>Глобалізація</i> (результатом принципу інтеграції економік)	Злиття ринків (товарів та ресурсів), глобальних логістичних ланцюгів що виходить за межі державних кордонів.	Функціонування ринкових механізмів регуляції та саморегуляції систем.	- на макрорівні – процеси інтеграції, переходячи в процеси адаптації та розвитку; - на мезорівні – процеси адаптації до «правил гри» глобального ринку, розповсюджується на процеси інтеграції та біфуркації, створюючи поштовх для розвитку регіонів та галузей; - на мікрорівні – процеси розвитку, через вимоги конкурентоспроможності та інноваційності продуктів та послуг, надаючи поштовх до розвитку інновацій, а через них – на адаптацію та інтеграцію об'єктів системи у глобальні економічні процеси.
2) <i>Локалізація</i> (результат зростаючого значення принципу раціоналізації економік)	Фрагментація ринків, переорієнтація глобальних логістичних ланцюгів.		
3) <i>Турбулентність</i> (взаємозалежність економічних систем держав одна від одної)	Фінансові кризи, коливання на акцій технологічних компаній та цін на сировину.	Капіталізація та доступність (фінансового, енергетичного, сировинного ресурсу).	Біфуркація процесів: - розвитку (пріоритет розвитку) якісні та кількісні зміни; - адаптації (скорочення періоду порушення рівноваги), розкриття потенціалу.
4) <i>Невизначеність</i> (інформаційна складові швидкості та не прогнозованості процесів)	Наявність додаткового ресурсу для забезпечення сталості системи.	Капіталізація та потенціал нематеріального ресурсу (інтелектуального, інформаційного, часового).	

*Джерело: розробка автора.

*Source: author's development.

М Квагліаріелло вважає невизначеність одним з головних факторів впливу на розвиток макроекономічних показників та збалансованість стану соціально-економічних систем [28]. Взаємозв'язок невизначеності та сталості економічних систем підкреслено у роботах Ф. Валенсії [36] в яких визначається обмежений характер ресурсної амортизації впливу невизначеності.

В умовах зміни світопорядку, воєнних конфліктів і гарячих війн, як в Україні, і в цілому невизначеності колись впорядковані соціально-економічні системи стають нестабільними (динамічними), втрачаючи свій лінійний характер, і отримують схильність до дискретного, переривчастого розвитку. Ключовим завданням системи управління при цьому є впорядкування внутрішніх конфліктів, спрямування біфуркаційних процесів на конструктивні перетворення, які б змінюючи внутрішній стан, сприяли досягнення нового рівня збалансованості та створювали додаткові ресурси як для подолання стану нестабільності, так і для подальшого розвитку [24, 38]. Запрошені експерти Давоського форуму (січень 2025 р.) зацентрували увагу на таких майже неминучих тенденціях і викликах:

- прискорення фрагментації світової економіки через нові тарифи, обіцяні Дональдом Трампом, що порушать і змінять торгівлю між США та їхніми союзниками та стратегічними конкурентами, сприяючи подальшому розколу світової економіки;

- глобальне відродження економічного націоналізму країн щодо промислової політики, яка дискримінує іноземні інтереси, що призведе до подальшого фрагментування світової економіки та може звести нові економічні стіни;

- підсилення глобальної невизначеності через політичні зміни в США та Європі, що призведе до глобальних зсувів навколо торгових політик та зобов'язань щодо екологічних цілей, які призведуть до зупинки інвестиції в проекти сталості на всіх рівнях.

Характер та всеохоплюваність процесів соціально-економічної трансформації вимагає від державних економічних політик їх глобальної «вмонтованості» у світові економіко-соціальні процеси. Контекстно-орієнтований підхід до побудови національних економічних політик сталого розвитку є практичною імплементацією політичних винаходів у новому контексті [4], стосується форми розробки політики, її інституційної структури, ролі та участі недержавних учасників у процесах. Основу контекстно-орієнтованого підходу до побудови економічної політики складають принципи універсалізму, прав людини та соціальної справедливості [35], а ключовою спрямованістю – упередження внутрішньої розбалансованості системи, усунення та мінімізація внутрішніх конфліктів та протирічч [34].

Ідеологічні протиріччя породжені дисбалансом між глобальними та національними цілями підсилені епістемічною невизначеністю глобальних проблем [9] та складність процесів взаємодії між соціальними, економічними та екологічними системами [17] на всіх рівнях практичної імплементації моделей сталого розвитку, вимагають концептуально нового підходу до всеосяжного партнерства та співпраці між державним та приватним секторами, суспільством і

громадянами. Все більшої актуальності набуває практика використання підходів гнучкого управління трансформаційними процесами в соціально-економічних системах, для вирішення внутрішніх протиріч та політичних завдань [19].

Логіка такого підходу полягає у наскрізності [11] та контекстному, прикладному урахуванні балансу інтересів. Цей підхід характеризується ітеративним вирішенням проблем, що дозволяє експериментувати з інноваційними рішеннями, отримувати негайний зворотний зв'язок і відповідно коригувати свої підходи [21].

Сутність підходу полягає у створенні на підґрунті принципів сталого розвитку низки інноваційних проектів задля формування концептуально нової моделі сталості соціально-економічної системи та трансформаційної зміни парадигми управління в горизонті методологічної концептуалізації принципів раціоналізації, резієлентності та оптимальності та практичної реалізації функції [10; 22]. При цьому головний «вектор змін» має бути спрямований на гнучку інтеграцію соціально-економічної системи у глобальний економічний простір, з урахуванням викликів та національного інтересу та створенням гнучкої міжрівневої та міжскладової взаємодії. На відміну від традиційних підходів «згори донизу», гнучке управління на макрорівні втілює динамічну та чутливу структуру, яка прагне швидко адаптуватися до мінливих потреб суспільства [16; 33]. Цей підхід передбачає соціокультурну трансформацію, наголошуючи на співпраці, ітеративному прийнятті рішень і зосередженні на доставці цінності громадянам. Стимулюючи міжсекторальне співробітництво, використовуючи інформацію, що базується на даних і, забезпечуючи безперервні цикли зворотного зв'язку, він трансформує екосистему управління в сторону здатності орієнтуватися в складнощах сучасного світу, вирішувати глобальні проблеми та покращувати загальні державні служби функції [7].

У такому разі, на мою думку, основними принципами практичної імплементації гнучкого підходу для вирішення ідеологічного протиріччя ціннісно-цільового балансу [8; 30; 37] при цьому є принципи:

- послідовності та безперервності, у відповідь на глобальні виклики та стохастичну невизначеність, закладені в основу моделі раціональних очікувань, підґрунтя якої складає принцип спадкоємності економічної політики, вирішення завдання міжчасового вибору між поточними втратами та майбутніми перевагами, між адміністративною чи гнучкою моделлю управління, між економічною доцільністю та екологічним балансом.

- побудови галузевих економічних політик навколо цілей сталого розвитку та з урахуванням генезису складових підсистем та національного інтересу.

- взаємоузгодженості, взаємного балансу та взаємної інтеграції між складовими підсистемами задля уникнення внутрішнього конфлікту між складовими сталого розвитку, спрямування рушійних сил всередині складових на досягнення ефекту емерджентності та гармонійності.

- компромісу у визначенні допустимих горизонтів зростання як між складовими сталого розвитку, так і між рівнями взаємодії.

– інтегрованості та адаптивності управління, яке забезпечує реалізацію економічної політики сталого, ґрунтується на основі взаємоузгодженості дій та балансу інтересів, через залучення у процеси розробки, реалізації та управління всіх учасників процесу на всіх етапах.

Якщо критично узагальнити дискусію навколо критики ідеології сталого розвитку, то можна побудувати певну таблицю (табл. 3). Вона ілюструє динаміку зміни фокусу уваги дослідників та активістів під впливом глобальних криз, технологічних інновацій та соціокультурних трансформацій. Цей методологічний зріз дозволяє побачити як концептуальні зрушення в розумінні сталості, так і практичні спроби втілити нові принципи та підходи в конкретних ініціативах та рухах.

Таблиця 3. – Методологічна динаміка наукових поглядів та практичних рухів щодо сталого розвитку: минуле, сьогодення та майбутнє

Table 3. – Methodological dynamics of scientific views and practical movements on sustainable development: past, present and future

Часовий період	Наукові погляди	Практичні рухи та ініціативи	Виклики та протиріччя
Останні 2-5 років	– Критика антропоцентризму та «ідеології розвитку» (Латур, Гавей) – Аргументи на користь «економіки сталого стану», «degrowth» (Дж. Гікел) – Акцент на локалізацію, самодостатність громад, скорочення екологічного сліду – Пошук альтернативних моделей розвитку, які враховують планетарні межі та соціальну справедливість	– - Паризька угода щодо зміни клімату (2015) – Цілі сталого розвитку ООН (2015-2030) – Рух Fridays for Future, кліматичні страйки молоді – Експерименти з базовим безумовним доходом – Ініціативи зі скорочення харчових відходів та пластику – Розвиток циркулярної економіки, шерингових платформ	– Пандемія COVID-19 та її наслідки для здоров'я, економіки, нерівності – Прискорення кліматичних змін, екстремальні погодні явища – Загострення геополітичної напруженості, протекціонізм – «Криза довіри» до інституцій та експертизи – Цифровізація та її неоднозначний вплив на сталість
Сьогодення	– - Заклики до "зеленого" та інклюзивного відновлення після пандемії – Концепції «цифрової сталості», етики технологій – Дослідження взаємозв'язків між глобальними кризами (синдемія) – Увага до ролі культури, освіти, поведінкових змін у досягненні сталості – Ідеї більш гнучкого, адаптивного та контекстно-орієнтованого управління	– - European Green Deal (2020) – Обіцянки "вуглецевої нейтральності" від країн та корпорацій – Рух за «справедливий перехід» у енергетиці – Кампанії з деколонізації природоохоронних практик – Експерименти з регенеративним сільським господарством, пермакультурою – Ініціативи з розвитку «зеленої» інфраструктури в містах	– Нерівномірність відновлення після пандемії між країнами та соціальними групами – Невиконання кліматичних зобов'язань, ризик «зеленого камуфляжу» – Зростання енергетичної бідності та нерівного доступу до ресурсів – Конфлікт між коротко- та довгостроковими пріоритетами в умовах криз – Неготовність глобального управління до комплексних викликів

Часовий період	Наукові погляди	Практичні рухи та ініціативи	Виклики та протиріччя
На перспективу 10 років	– Розробка більш інтегрованих, міждисциплінарних моделей сталості – Дослідження планетарних кордонів та «безпечного операційного простору» для людства – Переосмислення показників розвитку «за межами ВВП» – Пошук балансу між глобальними цілями та локальними контекстами, потребами й можливостями – Розвиток партисипативних, інклюзивних підходів до управління з фокусом на співпрацю та створення цінності для громадян	– Впровадження гнучких, ітераційних методик управління, використання даних та постійного зворотного зв'язку – Розвиток «зеленого» транспорту, будівництва, промисловості – Поширення практик відповідального споживання, мінімалізму, «інтернету речей» – Зростання ролі міст та регіонів у досягненні сталості – Глобальні кампанії з адаптації до зміни клімату, захисту біорізноманіття – Експерименти з новими економічними моделями (наприклад, «економіка пончика»)	– Інерція наявних соціально-економічних систем та спротив трансформаційним змінам – Труднощі узгодження та координації зусиль на різних рівнях – Ризики «ребрендингу» старих практик під виглядом сталості – Загроза неконтрольованого розвитку нових технологій (ШІ, біотех тощо) – Ймовірність нових глобальних криз та «чорних лебедів», які можуть підірвати прогрес.

*Джерело: розробка автора.

*Source: author's development.

Ця таблиця може бути корисною для дослідників, політиків, громадських діячів та всіх, хто цікавиться питаннями сталого розвитку, як інструмент для систематизації знань, ідентифікації ключових трендів та викликів, а також пошуку можливих точок синергії між теорією та практикою. Вона може слугувати відправною точкою для подальших міждисциплінарних досліджень, розробки більш цілісних та адаптивних стратегій розвитку, а також інформування та мобілізації громадськості навколо актуальних проблем сталості.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На основі проведених вище досліджень можна зробити такі висновки:

1) Ідеологічне протиріччя ціннісно-цільової орієнтації сталого розвитку полягає у неможливості існуючих моделей забезпечити взаємний баланс та доповнення між екологічною, соціальною та економічною складовими на різних рівнях – від глобального до локального. Це призводить до розбалансування принципів, на яких побудована система, та породжує ряд системних протиріч, що проявляються у внутрішніх конфліктах при досягненні цілісності, рівномірності, гнучкості та раціональності. Для вирішення цього протиріччя необхідно розробити нові підходи до управління, які б дозволили гармонізувати цілі та цінності сталого розвитку на всіх рівнях з урахуванням контексту та потреб кожної країни чи регіону.

2) Традиційні механізми компенсації протиріч сталого розвитку, такі як квотування ресурсів, фінансове стимулювання чи трансфер технологій, виявилися недостатньо ефективними та лише поглибили дисбаланс між глобальним та локальним рівнями. Фрагментарність, обмеженість та нерівномірність застосування цих інструментів породжують кризу довіри до спроможності існуючих моделей забезпечити справжню сталість та гармонійне зростання. Для відновлення цієї довіри потрібно критично переосмислити усталені підходи та розробити більш інклюзивні, адаптивні та контекстно-орієнтовані моделі, які б враховували специфіку та потреби кожної країни, залучали всіх стейкхолдерів та гнучко реагували на виклики сучасності.

3) Вирішення ідеологічних протиріч сталого розвитку вимагає концептуально нового підходу до побудови системи управління на основі принципів гнучкості, адаптивності та контекстної орієнтованості. Такий підхід має базуватися на інтегрованості, інтерактивності та співпраці всіх учасників процесу, з фокусом на створення цінності для громадян. Його сутність полягає у формуванні нової моделі сталості через низку інноваційних проєктів та трансформацію парадигми управління з урахуванням принципів раціональності, стійкості та оптимальності. Це дозволить експериментувати з різними рішеннями, швидко отримувати зворотний зв'язок та адаптуватися до мінливих умов задля досягнення цілей сталого розвитку.

4) Для успішної реалізації гнучкого підходу до управління сталим розвитком необхідно забезпечити наскрізну інтеграцію соціально-економічних систем у глобальний простір з урахуванням національних інтересів та створенням ефективної міжрівневої та міжсекторальної взаємодії. Це передбачає глибоку соціокультурну трансформацію, засновану на співпраці, ітеративному прийнятті рішень та орієнтації на потреби громадян. Стимулювання партнерства, використання даних та постійний зворотний зв'язок дозволять підвищити адаптивність та ефективність управлінських процесів. Лише через творче переосмислення підходів до сталого розвитку, гнучкість та врахування локальних контекстів ми зможемо вирішити його ідеологічні протиріччя та побудувати справедливе та процвітаюче майбутнє для всіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ООН. Резолюція Генеральної Асамблеї 78/80-E/2023/64 «Прогрес у досягненні цілей сталого розвитку: на шляху до плану порятунку людей і планети, звіт Генерального секретаря (спеціальне видання)». (2023). Нью-Йорк, 27 квітня 2023 р. п. 50. URL: <https://surl.li/oslzur>
2. Agile Governance. (2024). Supported by Hertie School. Geneva: WEF. URL: <http://surl.li/pgpzaa>
3. Baker, S. (2016). Sustainable Development. 2nd Ed. London: Routledge.
4. Berry, F.S., Berry, W.D. (2018). Innovation and diffusion models in policy research. *Theories of the Policy Process* / eds. C.M. Weible, P.A. Sabatier. Abingdon: Routledge, 253–297.
5. Desai, B.H. (2023). The New York Summit SDG 2023: Rescue Plan for 2030 Agenda as a Wake-up Call for the Decision Makers. *Environmental Policy and Law*, vol. 53, 221–231.
6. Bouckaert, G., Chawdhry, U., Fraser-Moleketi, G., Meuleman, L., Pizani, M. (2018). Effective governance for sustainable development: 11 principles to put into practice. SDG Knowledge Hub, IISD. URL: <https://surl.li/svvrkt>

7. Chatfield, A.T., Reddick, C.G. (2018). Customer agility and responsiveness through big data analytics for public value creation: A case study of Houston 311 on-demand services. *Government Information Quarterly*, vol. 35, is. 2, 336–347. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2017.11.002>
8. De Roeck, F., Orbie, J., Delpitte, S. (2018). Mainstreaming climate change adaptation into the European Union's development assistance. *Environmental Science and Policy*, vol. 81, 36–45.
9. Dunlop, C.A. (2014). The possible experts: How epistemic communities negotiate barriers to knowledge use in ecosystems services policy. *Environment and Planning C: Government & Policy*, vol. 32, is. 2, 208–228.
10. Fangmann, J., Looks, H., Thomaschewski, J., Schon, E.-M. Agile transformation in e-government projects. (2020). *15th Iberian Conference on Information Systems and Technologies (CISTI)*. IEEE. DOI: <https://doi.org/10.23919/CISTI49556.2020.9141094>
11. Glass, L.-M., Newig, J. (2019). Governance for achieving the Sustainable Development Goals: How important are participation, policy coherence, reflexivity, adaptation and democratic institutions? *Earth System Governance*, vol. 2.
12. Hickel, J. (2020). *Less is More: How Degrowth Will Save the World*. London: William Heinemann.
13. IEA PV Snapshot 2019. (2019). International Energy Agency. URL: <https://www.iea.org/reports/snapshot-of-global-pv-markets-2021>
14. IEA, Renewables 2020 Data Explorer – Analysis. 2021. (2021).
15. ITER, a reactor in France, may deliver fusion energy power as early as 2045. *The Economist*. (2019). URL: <https://www.economist.com/science-and-technology/2019/05/02/a-new-generation-of-reactors-will-start-producing-power-in-the-next-few-years>
16. IPCC. (2022). Summary for policymakers, technical summary and frequently asked questions, Climate change: Impacts, adaptation and vulnerability, Working Group II contribution to the Sixth Assessment Report of the IPCC. URL: <https://surl.li/syhytj>
17. Jann, W., Veit, S. (2021). Politics and Administration in Germany. *Public Administration in Germany* / ed. by S. Kuhlmann, I. Proeller, D. Schimanke, J. Ziekow. Cham: Palgrave Macmillan, 145–161.
18. Janssen, M., van der Voort H. (2016). Adaptive governance: Towards a stable, accountable and responsive government. *Government Information Quarterly*, vol. 33, is. 1, 1–5. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2016.02.003>
19. Jordan, A., Russel, D. (2014). Embedding the concept of ecosystem services? The utilisation of ecological knowledge in different policy venues. *Environment and Planning C: Government and Policy*, vol. 32, is. 2, 192–207.
20. Medina, L. et al. (2023). Community voices on climate, peace, and security: Senegal, CGIAR FOCUS Climate Security. URL: <https://surl.li/lwlqvvy>
21. Locatelli, G. et al. (2023). A Manifesto for project management research. *European Management Review*, vol. 20, is. 1, 3–17.
22. Matinheikki, J., Naderpajouh, N., Aranda-Mena, G., Jayasuriya, S., Teo P. (2021). Befriending aliens: Institutional complexity and organizational responses in infrastructure public-private partnerships. *Project Management Journal*, vol. 52, is. 5, 453–470.
23. Mergel, I. (2023). Social affordances of agile governance. *Public Administration Review*. DOI: <https://doi.org/10.1111/puar.13787>
24. Mergel, I., Ganapati, S., Whitford, A.B. (2021). Agile: A new way of governing. *Public Administration Review*, vol. 81, is. 1, 161–165. DOI: <https://doi.org/10.1111/puar.13202>
25. Mickwitz, P., Neij, L., Johansson, M., Benner, M., Sandin, S. (2021). A theory-based approach to evaluations intended to inform transitions toward sustainability. *Evaluation*, vol. 27, is. 3, 281–306.
26. Mitchell, D., Mitchell, S. (2023). Don't Go Chasing Waterfalls? How Complexity Demands More Agile Project Management Approaches to Municipal Strategy Implementation. *State and Local Government Review*. DOI: <https://doi.org/10.1177/0160323X231215056>

27. Next steps for a sustainable European future European action for sustainability. COM/2016/0739 final report. (2016). Brussels: EC.
28. OBLEY, S.J., HAMETNER, M., GEBHARD, F. (2019). Sustainable Development in the European Union: Monitoring Report on Progress Towards the SDGs in an EU Context 2019. Luxembourg : Publications Office of the European Union.
29. PIKETTY, T. (2014). Capital in the Twenty-First Century. Cambridge : Belknap Press.
30. QUAGLIARIELLO, M. (2009). Macroeconomic uncertainty and banks' lending decisions: the case of Italy. *Applied Economics*, vol. 41, is. 3. DOI: <https://doi.org/10.1080/00036840601007286>
31. SACHS, J.D. (2015). The age of sustainable development. New York: Columbia University Press
32. STIGLITZ, J.E. (2015). Leaders and followers: Perspectives on the Nordic model and the economics of innovation. *Journal of Public Economics*, vol. 127, 3–16.
33. SCHMIDT, N.M., FLEIG, A. (2018). Global patterns of national climate policies: Analyzing 171 country portfolios on climate policy integration. *Environmental Science and Policy*, vol. 84, 177–185.
34. SCHOENEFELD, J., JORDAN, A.J. (2019). Environmental policy evaluation in the EU: Between learning, accountability, and political opportunities? *Environmental Politics*, vol. 28, is. 2, 365–384.
35. World Economic Forum. (2024). The global risks report. 19th ed. URL: <https://surl.li/zflgxx>
36. SIMONOFSKI, A., AYED, H., VANDEROSE, B., SNOECK, M. (2018). From Traditional to Agile E-Government Service Development: Starting from Practitioners Challenges. *Agile E-Government Service Development*, 1–22.
37. SPAISER, V., RANGANATHAN, S., SWAIN, R.B., SUMPTER, D.J.T. (2017). The sustainable development oxymoron: Quantifying and modelling the incompatibility of sustainable development goals. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, vol. 24, is. 6, 457–470.
38. UN DESA. (2020). SDG Good Practices: A Compilation of Success Stories and Lessons Learned in SDG Implementation. URL: <https://surl.li/ylboxy>
39. VALENCIA, F. (2013). Aggregate Uncertainty and the Supply of Credit. IMF Working Papers. No. 13/241.
40. WIDMER, A. (2018). Mainstreaming climate adaptation in Switzerland: How the national adaptation strategy is implemented differently across sectors. *Environmental Science and Policy*, vol. 82, 71–78.
41. YLINEN, M. (2021). Incorporating agile practices in public sector IT management: A nudge toward adaptive governance. *Information Polity*, vol. 26, is. 3, 251–271.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2024 р.

Стаття рекомендована до друку 05.11.2024 р.

Gibadullin O. V.,

PhD in Public Administration, Director of HR at UBC Group, Kharkiv

7 Lermontovska street, Kharkiv, 61024, Ukraine

e-mail: a.gibadullin@beer-co.com <https://orcid.org/0000-0002-8574-7941>

IDEOLOGICAL CONTRADICTIONS OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT: TOWARDS A NEW PARADIGM OF SUSTAINABILITY IN A RAPIDLY CHANGING WORLD?

Annotation. The article focuses on the possibilities of creative adaptation of the fundamental principles of sustainability to the realities of the modern world by resolving the ideological contradictions of the concept of sustainable development. The purpose of the article is to scientifically substantiate the possibility of building a context-oriented model of sustainable

development based on a flexible approach to management, which does not deny the fundamental principles of sustainability, but calls for their creative adaptation to the realities of the modern world. The author emphasizes that with the help of a flexible management model, a conceptual transformation of approaches to ensuring sustainability is possible, taking into account modern global challenges and the needs of national economies. The author argues that it is an adaptive approach to building management processes that will contribute to resolving the ideological contradictions of the concept of sustainable development and the formation of a context-oriented model of ensuring sustainability and harmonious growth in the future. The author notes that today the concept of sustainable development, which until recently was the mainstream and the basis for the formation of policies at the national and international levels, is experiencing a certain crisis of confidence and requires critical rethinking due to excessive abstraction, detachment from local realities and insufficient consideration of the specifics of different countries and regions. The article reveals the ideological contradictions of conceptual approaches to sustainable development as the basis of the internal imbalance of the system, the catalyst of intrasystem conflicts and the root cause of the modern worldview shift. Resolving ideological contradictions based on the modernization of approaches to building management processes allows us to offer a conceptual view of updating the concept of sustainable development in today's conditions.

Keywords: *flexible management, management philosophy, new world order, sustainable development, ideology, management principles.*

REFERENCES

1. United Nations. (2023, April 27). Resolution of the General Assembly 78/80-E/2023/64 "Progress in achieving the Sustainable Development Goals: Towards a plan to save people and the planet, report of the Secretary-General (special edition)". New York, p. 50. Retrieved January 3, 2025, URL: from <https://surl.li/oslzur> [in Ukrainian].
2. World Economic Forum. (2024). Agile Governance. Geneva: WEF. URL: <http://surl.li/pgpzaa>
3. Baker, S. (2016). Sustainable Development (2nd Ed.). London: Routledge.
4. Berry, F.S., & Berry, W.D. (2018). Innovation and diffusion models in policy research. In C.M. Weible & P.A. Sabatier (Eds.). *Theories of the Policy Process* (pp. 253–297). Abingdon: Routledge.
5. Desai, B.H. (2023). The New York Summit SDG 2023: Rescue Plan for 2030 Agenda as a Wake-up Call for the Decision Makers. *Environmental Policy and Law*, 53, 221–231.
6. Bouckaert, G., Chawdhry, U., Fraser-Moleketi, G., Meuleman, L., & Pizani, M. (2018). Effective governance for sustainable development: 11 principles to put into practice. SDG Knowledge Hub, IISD. URL: <https://surl.li/svvrkt>
7. Chatfield, A.T., & Reddick, C.G. (2018). Customer agility and responsiveness through big data analytics for public value creation: A case study of Houston 311 on-demand services. *Government Information Quarterly*, 35(2), 336–347. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2017.11.002>
8. De Roeck, F., Orbie, J., & Delputte, S. (2018). Mainstreaming climate change adaptation into the European Union's development assistance. *Environmental Science and Policy*, 81, 36–45.
9. Dunlop, C.A. (2014). The possible experts: How epistemic communities negotiate barriers to knowledge use in ecosystems services policy. *Environment and Planning C: Government & Policy*, 32(2), 208–228.
10. Fangmann, J., Looks, H., Thomaschewski, J., & Schon, E.-M. (2020). Agile transformation in e-government projects. 2020 15th Iberian Conference on Information Systems and Technologies (CISTI). IEEE. DOI: <https://doi.org/10.23919/CISTI49556.2020.9141094>
11. Glass, L.-M., & Newig, J. (2019). Governance for achieving the Sustainable Development Goals: How important are participation, policy coherence, reflexivity, adaptation and democratic institutions? *Earth System Governance*, 2.

12. Hickel, J. (2020). *Less is More: How Degrowth Will Save the World*. London: William Heinemann.
13. International Energy Agency. (2020, May 2). IEA PV Snapshot 2019. URL: <https://www.iea.org/reports/snapshot-of-global-pv-markets-2021>
14. International Energy Agency. (2021). *Renewables 2020 Data Explorer – Analysis*.
15. The Economist. (2019, May 2). ITER, a reactor in France, may deliver fusion energy power as early as 2045. URL: <https://www.economist.com/science-and-technology/2019/05/02/a-new-generation-of-reactors-will-start-producing-power-in-the-next-few-years>
16. Intergovernmental Panel on Climate Change. (2022). Summary for policymakers, technical summary and frequently asked questions, Climate change: Impacts, adaptation and vulnerability, Working Group II contribution to the Sixth Assessment Report of the IPCC. URL: <https://surl.li/syhytj>
17. Jann, W., & Veit, S. (2021). Politics and Administration in Germany. In S. Kuhlmann, I. Proeller, D. Schimanke, & J. Ziekow (Eds.), *Public Administration in Germany* (pp. 145–161). Cham: Palgrave Macmillan.
18. Janssen, M., & van der Voort, H. (2016). Adaptive governance: Towards a stable, accountable and responsive government. *Government Information Quarterly*, 33(1), 1–5. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2016.02.003>
19. Jordan, A., & Russel, D. (2014). Embedding the concept of ecosystem services? The utilisation of ecological knowledge in different policy venues. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 32(2), 192–207.
20. Medina, L., et al. (2023). Community voices on climate, peace, and security: Senegal, CGIAR FOCUS Climate Security. URL: <https://surl.li/iwlqvyy>
21. Locatelli, G., et al. (2023). A Manifesto for project management research. *European Management Review*, 20(1), 3–17.
22. Matinheikki, J., Naderpajouh, N., Aranda-Mena, G., Jayasuriya, S., & Teo, P. (2021). Befriending aliens: Institutional complexity and organizational responses in infrastructure public-private partnerships. *Project Management Journal*, 52(5), 453–470.
23. Mergel, I. (2023). Social affordances of agile governance. *Public Administration Review*. DOI: <https://doi.org/10.1111/puar.13787>
24. Mergel, I., Ganapati, S., & Whitford, A.B. (2021). Agile: A new way of governing. *Public Administration Review*, 81(1), 161–165. DOI: <https://doi.org/10.1111/puar.13202>
25. Mickwitz, P., Neij, L., Johansson, M., Benner, M., & Sandin, S. (2021). A theory-based approach to evaluations intended to inform transitions toward sustainability. *Evaluation*, 27(3), 281–306.
26. Mitchell, D., & Mitchell, S. (2023). Don't Go Chasing Waterfalls? How Complexity Demands More Agile Project Management Approaches to Municipal Strategy Implementation. *State and Local Government Review*. DOI: <https://doi.org/10.1177/0160323X231215056>
27. European Commission. (2016). Next steps for a sustainable European future European action for sustainability. COM/2016/0739 final report. Brussels: EC.
28. Obley, S.J., Hametner, M., & Gebhard, F. (2019). *Sustainable Development in the European Union: Monitoring Report on Progress Towards the SDGs in an EU Context 2019*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
29. Piketty, T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge: Belknap Press.
30. Quagliariello, M. (2009). Macroeconomic uncertainty and banks' lending decisions: the case of Italy. *Applied Economics*, 41(3). DOI: <https://doi.org/10.1080/00036840601007286>
31. Sachs, J.D. (2015). *The age of sustainable development*. New York: Columbia University Press.
32. Stiglitz, J.E. (2015). Leaders and followers: Perspectives on the Nordic model and the economics of innovation. *Journal of Public Economics*, 127, 3–16.

33. Schmidt, N.M., & Fleig, A. (2018). Global patterns of national climate policies: Analyzing 171 country portfolios on climate policy integration. *Environmental Science and Policy*, 84, 177–185.
34. Schoenefeld, J., & Jordan, A.J. (2019). Environmental policy evaluation in the EU: Between learning, accountability, and political opportunities? *Environmental Politics*, 28(2), 365–384.
35. World Economic Forum. (2024). The global risks report (19th ed.). URL: <https://surl.li/zflgxx>
36. Simonofski, A., Ayed, H., Vanderose, B., & Snoeck, M. (2018). From Traditional to Agile E-Government Service Development: Starting from Practitioners' Challenges. *Agile E-Government Service Development*, 1-22.
37. Spaier, V., Ranganathan, S., Swain, R.B., & Sumpter, D.J.T. (2017). The sustainable development oxymoron: Quantifying and modelling the incompatibility of sustainable development goals. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 24(6), 457–470.
38. United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2020). SDG Good Practices: A Compilation of Success Stories and Lessons Learned in SDG Implementation. URL: <https://surl.li/ylboxy>
39. Valencia, F. (2013). Aggregate Uncertainty and the Supply of Credit. *IMF Working Papers*, 13(241).
40. Widmer, A. (2018). Mainstreaming climate adaptation in Switzerland: How the national adaptation strategy is implemented differently across sectors. *Environmental Science and Policy*, 82, 71–78.
41. Ylinen, M. (2021). Incorporating agile practices in public sector IT management: A nudge toward adaptive governance. *Information Polity*, 26(3), 251–271.

The article was received by the editors 03.10.2024.

The article is recommended for printing 05.11.2024.